

BVD / SBP

- rapportage over internationale ontwikkelingen
feiten en achtergronden die van belang
kunnen zijn voor de binnenlandse veiligheid

Nr. A82/027

23 november 1982

OOSTEUROPESE REACTIES OP OVERLIJDEN

Vanuit de Oosteuropese landen is verschillend gereageerd op het heengaan van de Sowjetrussische partijleider en het aantreden van diens opvolger.

Uit de officiële condoleance-semantiek blijkt nogal wat verschil in beoordeling van persoon en verdienste van de overleden Sowjetleider, variërend van welhaast uitbundig tot zakelijk of zelfs sober.

In die nuance-verschillen weerspiegelt zich de uiteenlopende aard van de betrekkingen van de onderscheiden Oosteuropese regimes ten opzichte van de Sowjet-Unie en wellicht ook hun verwachting of beduchtheid voor de ontwikkeling van de relaties in het komende -tijdperk. Het hoeft geen betoog dat het officiële rouwbeklag weinig zegt over de gevoelens van de Oosteuropese volkeren zelf, die zo hun eigen gedachten hebben over de lotgevallen van de Sowjettop, die in zo hoge mate bepalend zijn voor hun eigen lot.

1. SOZIALISTISCHE EINHEITSPARTEI DEUTSCHLANDS (SED)

In zijn condoleanceboodschap aan het Centraal Comité van de CPSU en het Presidium van de Opperste Sowjet verklaarde het Centraal Comité van de SED "hevig geschokt en ontroerd" te zijn door het plotselinge overlijden van .

Op welhaast uitbundige wijze prees de Oostduitse CP-leiding de "geniale Sowjetleider" voor zijn "historische bijdrage" aan het behoud van vrede en veiligheid, waarbij vooral de nadruk werd gelegd op de versterking van de Sowjetrussische bewapening en de "machtige opkomst" van de internationale vredesbeweging, die onder 's leiding heeft plaatsgevonden.

In een dagorder aan de Nationale Volksarmee verklaarde de Oostduitse Minister van Defensie, generaal , dat Maarschalk als "opperbevelhebber van de Warschaupact-strijdkrachten *) alles gedaan heeft om de militaire macht van het socialisme op het vereiste niveau te houden". stelde voorts dat de "socialistische soldaten" niet zullen schromen om hun inspanningen te verdubbelen of te verdrievoudigen teneinde te voorkomen dat het "imperialisme" ooit een militair overwicht zal krijgen.

De Minister voor Staatsveiligheid (MfS), generaal , verklaarde in een "Befehl" dat de "Tschekisten" van de DDR zich in dit zware uur nauw verbonden voelen met hun Sowjetrussische wapenbroeders. bezwoer dat de MfS-medewerkers het aan de nagedachtenis van de "dierbare overledene" verplicht zijn om hun "internationale plicht" te blijven vervullen en riep hen op om de nauwe band met de "Sowjet-Tschekisten" nog meer aan te halen.

Tenslotte kondigde het Oostduitse regime een dag van nationale rouw af.

*) Voorzover d.z.z. bekend werd deze titel niet eerder aan toegekend. Vermoed wordt dat het hier een specifieke Oostduitse titel "honoris causa" betreft.

COMMUNISTISCHE PARTIJ VAN TSJECHOSLOWAKIJE (CP Tsj)

Het Centraal Comité van de CPTsj heeft in een condoleanceboodschap aan de Sowjetrussische partijleiding en regering zijn innige deelneming betuigd met het overlijden van . Volgens de boodschap is een groot revolutionair heengegaan, een consequente Marxist-Leninist, die zijn gehele "creatieve leven" gewijd heeft aan de communistische beweging en gestreden heeft voor het "geluk en welzijn" van de arbeidersklasse.

De Tsjechoslowaakse CP-top is verder van oordeel dat " " een voorbeeld voor alle communisten is, die in zijn verantwoordelijke functies zijn krachten nimmer spaarde. Steeds opnieuw heeft hij zich ingezet voor de vrede en de opbouw van het socialisme, aldus de leiding van de Tsjechoslowaakse CP.

Dit zijn wel heel mooie woorden van de leiding van een land, waar de bevolking de traumatische ervaringen van augustus 1968 nog lang niet heeft verwerkt.

Hoe de Tsjechoslowaakse CP-top ook over mag denken, de bevolking zal, evenals die van Polen, een andere herinnering aan de overleden Sowjetleider bewaren. Zij zal niet vergeten zijn dat hij het was die de "Praagse Lente", het streven naar liberalisering in Tsjechoslowakije, met geweld de kop indrukte.

POOLSE VERENIGDE ARBEIDERSPARTIJ (PVAP)

Het Politburo van de PVAP prees tijdens een gewone zitting de "historische bijdrage" van aan de versterking van de Sowjet-Unie en de CPSU.

De Poolse partijleiding noemde als grootste verdienste van de gestorven Kremlin-chef de "ontwikkelingen stabilisering van de eenheid van de socialistische broederlanden".

Opmerkelijk was de ronduit nonchalante wijze waarop de Poolse regeringswoordvoerder tegenover de buitenlandse pers commentaar leverde op het overlijden van . Gekleed in vrije tijdscostuum deelde mede, dat de dood van in Warschau beschouwd wordt als een groot verlies voor de Poolse natie, omdat hij "een groot vriend van Polen was en de problemen van dit land begreep". In dezelfde adem

lanceerde vervolgens de tweede grote verrassing van de dag, namelijk dat de Poolse militaire regering besloten had tot vrijlating van

Veel Polen zullen een andere mening dan de Poolse partijleiding hebben over het overlijden van de "grote vriend van Polen" en hem verantwoordelijk stellen voor de afkondiging van de staat van beleg in hun land op 13 december 1981.

Waarschijnlijk bestaat bij hen veeleer de indruk dat Polen zou hebben laten bezetten, als de nadelen voor de Sowjet-Unie niet groter zouden zijn geweest dan de voordelen.

Ondanks de verklaring van dat hij het beleid van zal voortzetten, is het onduidelijk hoe dit op den duur zal zijn met betrekking tot de ontwikkelingen in Polen, als die opnieuw een ernstig karakter zouden aannemen. Wat dat betreft breekt er voor de Polen een periode van nieuwe onzekerheid aan.

ROEMEENSE COMMUNISTISCHE PARTIJ (RCP)

Tijdens een speciale zitting van het Centraal Comité van de RCP werd in waarderende maar sobere woorden over de overleden Sowjetleider gesproken.

noemde een "groot leider" van de Sowjet-Unie, een "belangrijke strijder voor de internationale communistische en arbeidersbeweging en een der voornaamste persoonlijkheden van zijn tijd". In de condoleance-boodschap werden de hoge achting voor deze "grote vriend van het Roemeense volk" alsmede de "hartelijke betrekkingen" tussen de RCP en de CPSU tot uitdrukking gebracht.

Ook Roemenië zal zich afvragen wat er na het wegvallen van zal gaan gebeuren. Dit land is er onder het bewind van president in geslaagd om een vrij grote mate van politieke onafhankelijkheid tegenover de Sowjet-Unie te bewaren. Dit was mogelijk omdat de Roemenen geen afwijking toestaat van de "ware leer" en het land op bijna Stalinistische wijze bestuurt. Dit om te voorkomen dat Moskou een voorwendsel in handen zou krijgen om de zogenaamde " -doctrine" in praktijk te brengen. Op economisch gebied is het bankroete Roemenië de laatste jaren steeds meer onder Sowjetrussische invloed geraakt.

In hoeverre dit op den duur ook politieke consequenties zal hebben valt nog niet te voorspellen.

HONGAARSE VERENIGDE SOCIALISTISCHE ARBEIDERSPARTIJ

Vergeleken met de loftuitingen van andere Oosteuropese CP-en aan het adres van is de eerste reactie van de Hongaarse CP-leiding op de dood van de Sowjetrussische leider enigszins lauw te noemen. In nogal beknopte bewoordingen werd in een condoleance-telegram herdacht als een "groot staatsman", die onvermoeibaar en onverzettelijk voor de wereldvrede heeft gestreden en die zich op consequente wijze heeft ingezet voor de samenwerking tussen de socialistische landen. Het telegram besloot met de woorden dat zijn kennis en levenservaring inzette voor de vrede en de opbouw van het socialisme. Zowel de Hongaarse partijleiding als het volk zullen met gemengde gevoelens gereageerd hebben op de benoeming van tot opvolger van . was immers in 1956 als Sowjetambassadeur in Budapest een van de voornaamste regisseurs van het neerslaan van de revolutie aldaar door het Rode Leger. Aan de andere kant heeft de economische hervormingen en gematigde liberalisatie in Hongarije steeds welwillend toegestaan en zou hij later als verantwoordelijk CPSU-secretaris het beleid van zelfs tegenover de CPSU-leiding verdedigd hebben.

Sinds het begin van de jaren zestig heeft Hongarije zich langzaam ontwikkeld tot een van de economisch meest gezonde landen van het Oostblok. Niet vreemd daaraan was de economische politiek van het land, dat zich enigszins aan het Westeuropese vrije marktmechanisme spiegelde, terwijl ook de uitvoer naar het Westen zich relatief gunstig ontwikkelde. De economische recessie aldaar heeft echter ook haar (negatieve) invloed op de staatshuishouding in Hongarije, dat, gezien de afzetmoeilijkheden in het Westen, zich noodgedwongen in toenemende mate weer op de Oosteuropese markt moet oriënteren. Daarnaast is het land voor wat betreft de energievoorziening nog sterker afhankelijk van Sowjetrussische aardolie en gas geworden. In hoeverre dit alles ook politieke consequenties zal hebben is vooralsnog niet te voorzien. Duidelijk is echter wel dat zowel de Hongaarse partijleiding als het volk met rust gelaten willen worden.

LIGA VAN JOEGOSLAVISCHE COMMUNISTEN (LJC)

De voorzitter van het Presidium van het Centraal Comité van de LJC, , sprak tegenover de Sowjetrussische ambassadeur in Belgrado , zijn deelneming uit over het overlijden van .
uitte zijn grote waardering voor de bijdrage die heeft geleverd aan de ontwikkeling van de Sowjetrussisch-Joegoslavische betrekkingen. In dit verband herinnerde de Joegoslavische leider aan de "belangrijke ontmoetingen en gesprekken" tussen en .
Tenslotte prees hij de "talrijke initiatieven" die ten behoeve van de "ontspanning en vrede in Europa en de rest van de wereld" heeft genomen.

Dit laatste komt wat cynisch over, daar Joegoslavië bijvoorbeeld de Sowjetrussische inval in Afghanistan steeds veroordeeld heeft. Toch heeft Joegoslavië, dat in 1948 onder leiding van uit de omhelzing van Moskou ontsnapte, redenen om zich af te vragen welke houding 's opvolger op den duur ten aanzien van Joegoslavië zal aannemen.

Met aan de top leek er de afgelopen jaren geen bijzondere reden aanwezig om zich zorgen te maken over de bedoelingen van de Sowjet-Unie. Bij overheerste blijkbaar de opvatting dat de ontwikkelingen in de post- periode moesten worden afgewacht. Men beseft echter in Belgrado, dat uiteindelijk ook onder de -doctrine van de "beperkte soevereiniteit van socialistische landen" wel op Joegoslavië van toepassing zal blijven en dat het in hoge mate van de binnenlandse ontwikkelingen in het land zal afhangen hoe de Sowjet-Unie zich zal opstellen.

De langzame staatkundige erosie in Joegoslavië en de onlusten in Kosovo moeten voor de Joegoslavische regering een waarschuwing zijn. Met de verwijzing naar de ontmoetingen tussen en geeft duidelijk te kennen dat wat hem betreft de status quo gehandhaafd moet blijven.

De reacties van de Bulgaarse en Albanese CP-en op het overlijden van zijn d.z.z. op dit moment nog niet bekend.

Het commentaar van de Bulgaarse CP zal naar alle waarschijnlijkheid nauwelijks afwijken van dat van de meest Moskou-getrouwe Oostblokpartijen.

De Albanese reactie zal vermoedelijk de gebruikelijke tirades bevatten tegen de "sociaal-imperialistische" politiek van de overleden Sowjetleider en op neerkomen dat een "gevaarlijk revisionist" afscheid van deze wereld heeft genomen.